

I. ГЕОГРАФІЯ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПИТАННЯ

УДК: 338.483.1:341.16:001

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2022.69.3-10>

Мелько Людмила Федорівна,
кандидат педагогічних наук, доцент
Уварова Ганна Шевкетівна,
кандидат педагогічних наук, доцент
Антоненко Володимир Степанович,
доктор географічних наук, професор

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна
e-mail: ludmilam@krok.edu.ua

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна
e-mail: hannaus@krok.edu.ua

ПВНЗ «Київський університет культури», e-mail: antvs@ukr.net

*СПАДЩИНА ЮНЕСКО: СУТНІСТЬ, СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ, ТУРИСТИЧНІ
МОЖЛИВОСТІ*

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні структурних компонентів спадщини ЮНЕСКО, розкритті їх туристичних можливостей, удосконаленні понятійно-термінологічного апарату.

Методика дослідження базується на застосуванні наукових методів системно-структурного аналізу, порівняння, класифікації, статистичної обробки інформації, наукового узагальнення. Опрацьована значна кількість міжнародних документів, електронних ресурсів, що дозволило розширити уявлення про загальноприйняті стандарти об'єкту дослідження щодо використання у туризмі.

Результати. Узагальнено понятійно-термінологічний апарат спадщини ЮНЕСКО. Запропоновано та обґрунтовано структурну схему компонентів спадщини ЮНЕСКО, яка складається із двох блоків: компонентів спадщини та законодавчо-правового. Виділено та проаналізовано основні структурні компоненти спадщини ЮНЕСКО, якими є: Всесвітня культурна і природна спадщина, документальна, підводна культурна, нематеріальна культурна спадщина, які регулюються відповідними міжнародними нормативними документами. Розкрито туристичні можливості основних структурних компонентів спадщини ЮНЕСКО. Проаналізовано «Мережі ЮНЕСКО» щодо законодавчої бази і можливості використання у туризмі. Зроблено висновок щодо необхідності термінового перегляду міжнародних інституцій для захисту спадщини у період військової агресії.

Наукова новизна. Узагальнено структурні компоненти, удосконалено понятійно-термінологічний апарат спадщини ЮНЕСКО. Запропоновано визначення поняття «Спадщина ЮНЕСКО як туристичний ресурс».

Практична значимість. Матеріали дослідження можуть бути використані у туристичній діяльності у процесі розробки туристичного продукту, програми турів, а також в освітній діяльності при підготовці туризмознавців, менеджерів з туризму, культурологів та ін.

Ключові слова: спадщина ЮНЕСКО, спадщина ЮНЕСКО як туристичний ресурс, Всесвітня культурна та природна спадщина, нематеріальна культурна спадщина, підводна культурна спадщина, документальна спадщина, туризм, туристичний ресурс.

UDC: 338.483.1:341.16:001

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2022.69.3-10>

Melko Liudmyla,
Candidate of Pedagogical Science, Associate Professor
Uvarova Ganna,
Candidate of Pedagogical Science, Associate Professor
Antonenko Volodymyr,
Doctor of Geographics, Professor

«KROK» University, Kyiv, Ukraine, e-mail: ludmilam@krok.edu.ua

«KROK» University, Kyiv, Ukraine, e-mail: hannaus@krok.edu.ua

Kyiv University of Culture, Kyiv, Ukraine, e-mail: antvs@ukr.net

THE UNESCO HERITAGE: ESSENCE, STRUCTURAL COMPONENTS, TOURISM OPPORTUNITIES

The objective of the study is to provide arguments for the structural components of the UNESCO heritage, reveal their tourism opportunities and improve the conceptual and terminological apparatus.

The research methodology is based on using scientific methods of system-structural analysis, comparison, classification, statistical processing of information, scientific generalization. A significant number of international documents and electronic resources was processed, which allowed to expand the idea of UNESCO heritage as a tourism resource.

Results. The conceptual and terminological apparatus of the UNESCO heritage was generalized. The structural scheme of the UNESCO heritage components, that consists of two blocks, namely, heritage components and legislative, was proposed and provided arguments for. The main structural components of the UNESCO heritage were identified and analyzed. The abovementioned components are as follows: the world cultural and natural heritage, documentary, underwater and intangible cultural heritage, which are regulated by relevant international regulations. The tourism opportunities of the main structural components of the UNESCO heritage were revealed. The "UNESCO network" with regards to the legal framework and the possibility of its use in tourism was analyzed. It was concluded

that there is an urgent need to review international institutions to protect the heritage during the period of military aggression.

Scientific novelty. The structural components were generalized, the conceptual and terminological apparatus of the UNESCO heritage was improved. The definition of a "UNESCO heritage as a tourist resource" concept was offered.

Practical significance. Research materials can be used in tourism in the process of developing a tourism product, a tour program, as well as in educational activities when training tourism experts, tourism managers, culturologists and others.

Key words: UNESCO heritage, UNESCO heritage as a tourist resource, world cultural and natural heritage, intangible cultural heritage, underwater cultural heritage, documentary heritage, tourism, tourism resource.

Постановка проблеми. Спадщина ЮНЕСКО має значний потенціал для використання у туристичній діяльності, що дозволяє створювати унікальний туристичний продукт на ринку туристичних послуг. Насамперед у туризмі певною мірою використовується потенціал Всесвітньої культурної і природної спадщини, нематеріальної культурної спадщини.

Найбільш популярні туристичні атракції та DESTИНАЦІЇ переважно перебувають під охороною ЮНЕСКО, а туристичні країни світу мають у своєму арсеналі значний потенціал унікальних ресурсів планетарного значення. Проте спадщина ЮНЕСКО не обмежується тільки загальновідомими компонентами. Потребує обґрунтування й інших структурних складових спадщини, удосконалення понятійного апарату.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значна кількість публікацій присвячена дослідженню культурної спадщини. Понятійно-термінологічний апарат, проблемні питання дефініції «культурна спадщина», основні її категорії та класифікаційні ознаки є предметом досліджень В. Антоненка, І. Крупи [1], О. Зараховського [2] та ін.

Питання культурної і природної спадщини ЮНЕСКО висвітлюються у публікаціях О. Зараховського і С. Неїленко [3], С. Зорінець [4], І. Крупи та Г. Вишневської [5], К. Поливач [6] й ін. Зокрема, І. Крупа і Г. Вишневська піднімають питання збереження культурної спадщини як туристичних локацій, наводять яскраві позитивні приклади країн світу та України, підкреслюють значення культурного туризму [5]. К. Поливач розглядає вплив культурної спадщини на розвиток регіонів України [6].

Значна кількість публікацій присвячена проблемам охорони, збереження, популяризації нематеріальної культурної спадщини, її залучення у туристичну діяльність, серед яких дослідження А. Гаврилюк [7], З. Босик [8], Н. Аксьонової [9], О. Дутчак [10] та ін.

Потужне дослідження щодо нематеріальної культурної спадщини (НКС) здійснено А. Гаврилюк [7]. Науковець дослідила НКС як чинник формування та реалізації державної політики у сфері туризму в Україні.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не дивлячись на значну увагу науковців до загальних питань та ресурсного потенціалу Всесвітньої та нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО, у наукових джерелах широко не висвітлювалося питання щодо інших складових спадщини в узагальненому контексті, її потенціалу для туризму.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є виділення та обґрунтування структурних компонентів спадщини ЮНЕСКО, розкриття їх туристичних можливостей, удосконалення понятійно-термінологічного апарату.

Виклад основного матеріалу. Спадщина ЮНЕСКО – це узагальнене уніфіковане поняття щодо природного та культурного потенціалу кращих здобутків світової цивілізації. Спадщина ЮНЕСКО – надбання людства у планетарному масштабі.

За визначенням Нового тлумачного словника української мови термін «спадщина» означає – «явища культури, науки, побуту...», «що залишилися від попередніх часів, від попередніх діячів» [11, с. 364].

У документах ЮНЕСКО визначення загального терміну «спадщина» потребує спеціального вивчення. Його роз'яснення міститься в положеннях Міжнародної хартії культурного туризму (1999 р.), що прийнята у 1999 р. на Генеральній асамблеї ІКОМОС (Міжнародна рада із збереження пам'яток та визначних місць), де «спадщина» визначається як «широка концепція, що включає як природне, так і культурне середовище. Вона охоплює ландшафти, історичні місцевості, визначні місця, архітектурне середовище, а також біорізноманіття, традиційні та сучасні культурні практики, знання та життєвий досвід» [12; 13, с. 19]. Також у цьому документі зазначається, що «спадщина» є викликом для всього людства і управління нею «є відповідальністю конкретної громади або групи охоронців» [12].

На сьогодні прийнято документи на міжнародному та вітчизняному рівнях, які роз'яснюють сутність понятійно-термінологічного апарату спадщини ЮНЕСКО. Насамперед – це Конвенції про охорону спадщини ЮНЕСКО та інші міжнародні документи. Їх аналіз дозволяє виділити основні компоненти спадщини ЮНЕСКО (рис.1).

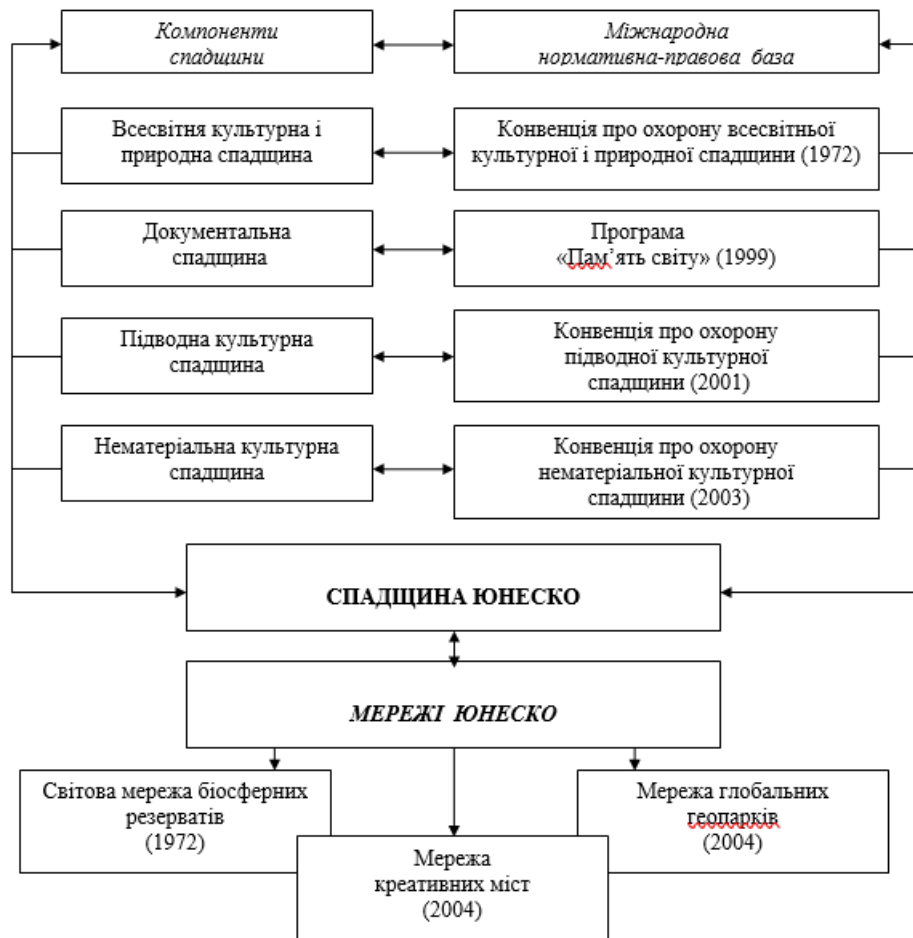

Рис. 1. Структурні компоненти спадщини ЮНЕСКО

Джерело: складено авторами на основі [14, 18, 21, 22, 28, 29, 30]

Розглянемо їх та проаналізуємо основний понятійно-термінологічний апарат та можливості залучення спадщини у туризм.

Основними компонентами спадщини ЮНЕСКО є Всесвітня культурна і природна спадщина, документальна спадщина, підводна культурна спадщина, нематеріальна культурна спадщина, які регулюються відповідними міжнародними нормативними документами. Окрім цього, створені «Мережі ЮНЕСКО», які, на наш погляд, теж є складовою спадщини і можуть бути залучені у туристичну діяльність.

Всесвітня культурна і природна спадщина регулюється Конвенцією про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини – міжнародним договором, прийнятим Генеральною конференцією ЮНЕСКО 16 листопада 1972 р. у Парижі на 17 сесії. В Україні Конвенцію ратифіковано Верховною Радою 4 жовтня 1988 р. (Указ Президії Верховної Ради від 04.10.1988 р. № 6673-XI) [14].

Місія Конвенції сформульована у восьми позиціях та спрямована на заохочення країн підписати документ: зберігати кращі зразки світової цивілізації, унікальне природне середовище, та надавати організовану, конструктивну, кваліфіковану допомогу у цьому процесі, підключаючи місцеве населення та міжнародну спільноту [15].

Головна особливість Конвенції – це об'єднання в одному документі збереження природи та культурних цінностей людства, захист яких відбувається на міжнародному рівні. Винятковість Конвенції полягає у так званому «універсальному застосуванні», де її об'єкти належать всій цивілізації, незалежно від території. Визначено п'ять стратегічних цілей документу (The "Five Cs"),

а саме: 1) достовірність; 2) консервація; 3) нарощування потенціалу; 4) спілкування; 5) спільноти [16].

Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини складається з восьми розділів і тридцяти восьми статей, в яких пропонується визначення понять «культурна спадщина», «природна спадщина»; прописуються основні зобов'язання держав-учасниць щодо охорони спадщини на національному та міжнародному рівнях; регламентується створення Міжурядового комітету всесвітньої культурної і природної спадщини та Фонду, прописується їхня діяльність; висвітлюються умови і форми надання міжнародної допомоги державам-учасникам, значення просвітницьких програм; підкреслюється важливість звітності; наголошується на організаційних питаннях щодо реалізації документу та ін. [14].

Отже, визначення понять щодо Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО регулюється саме даною Конвенцією. Відповідно до вищезначеного документу під «культурною спадщиною» розуміються: «пам'ятки», «ансамблі», «визначні місця» (ст. 1); під «природною спадщиною» розуміються: «природні пам'ятки», а також «геологічні й фізіографічні утворення й суворо обмежені зони», ще й «природні визначні місця чи суворо обмежені природні зони» (ст. 2) [14].

Даний документ був прийнятий ще у 1972 р., що сприяло найбільшій популярності саме цього типу спадщини. На сьогодні Всесвітня культурна і природна спадщина має не тільки потужний потенціал, який використовується в туризмі, але й можливості для подальшого розвитку.

Всесвітня спадщина ЮНЕСКО згрупована у три списки спадщини: Список всесвітньої спадщини; Список всесвітньої спадщини, що перебуває під загрозою; Попередній список.

Саме об'єкти Списку всесвітньої спадщини мають колосальні можливості для залучення у туристичну діяльність. На 01.01.2022 р. він складається із 1154 об'єктів, із яких 897 культурні, 218 – природні, 39 – змішані [17]. Більшість об'єктів стали популярними туристичними дестинаціями у всьому світі, серед яких: всесвітньовідомі музеї, історичні центри міст, міста-музеї, сакральні споруди, об'єкти палацово-паркового і садово-паркового мистецтва, національні заповідники тощо.

На території України 7 загальновідомих об'єктів (6 культурних, 1 природний), що входять до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Серед усіх видів спадщини Всесвітня культурна і природна спадщина, у складі туристичного продукту, є найпопулярнішою на ринку туристичних послуг. Кількісний показник спадщини щороку має тенденцію до збільшення, що надає можливість залучати у туризм об'єкти з більш вагомим статусом.

Документальна спадщина регулюється програмою «Пам'ять світу» засновану ЮНЕСКО у 1992 р., метою якої є збереження документальної спадщини. Головна місія визначається у трьох основних постулатах: 1) збереження документальної спадщини найбільш прийнятними методами; 2) надання до спадщини всебічного доступу; 3) сприяння популяризації документальної спадщини у всьому світі [18].

Сутність поняття «документальна спадщина» тлумачиться у документі ЮНЕСКО «Рекомендація щодо забезпечення збереження та доступу до документальної спадщини, у тому числі, в цифровій формі» [19], який був прийнятий на Генеральній конференції ЮНЕСКО у 2015 р. на 38-й сесії.

У даному документі зазначається, що «документальна спадщина фіксує розвиток людської думки і подій, еволюцію мов, культур, народів і їх розуміння світу», та підкреслюється її важливість для світової культури [19].

Створено Реєстр «Пам'ять світу», де відповідно до критеріїв, внесені документи, які мають світове значення та видатну універсальну цінність. Україна є учасником цієї програми. До міжнародного реєстру включено чотири документи від України: 1) Збірник єврейського музичного фольклору (1912-1947); 2) Документальна спадщина, пов'язана з аварією на Чорнобильській АЕС; 3) Архіви Радзивілів та Несвіжська бібліотечна колекція; 4) Акт Люблінської унії. Два останні документи є надбанням декількох держав [20].

У туристичній діяльності – це може бути предметом наукового туризму.

Підводна культурна спадщина регулюється Конвенцією про охорону підводної культурної спадщини. Це міжнародний договір, прийнятий Генеральною конференцією ЮНЕСКО 2 листопада 2001 р. у Парижі на 31 сесії. В Україні Конвенцію ратифіковано 20 вересня 2006 р. (Закон України від 20.09.2006 р. № 164-V) [21].

У документі зазначається, що «підводна культурна спадщина» є складовою культурної спадщини людства та «особливо важливий елемент історії народів і націй». Головна мета Конвенції – це забезпечення охорони підводної культурної спадщини на міжнародному рівні. Відповідно до

Конвенції (ст. 2) «підводна культурна спадщина» означає всі сліди людського існування, які мають культурний, історичний або археологічний характер і частково або цілком, періодично або постійно знаходяться під водою протягом не менше 100 років», та уточнюється складова підводної культурної спадщини, компонентами якої є: залишки людської цивілізації, транспортні засоби, які виділяються окремо, та «предмети доісторичного характеру» [21].

Підводна спадщина, на нашу думку, може стати важливим ресурсом для розвитку дайві-туризму, підводного культурно-пізнавального туризму, наукового історичного та інших видів і різновидів туризму.

На сьогодні проблемою є те, що не існує загального списку у світовому масштабі об'єктів підводної культурної спадщини, це прерогатива держав-учасниць програми на місцевому рівні, що ускладнює її залучення у туризм.

Нематеріальна культурна спадщина регулюється Конвенцією про охорону нематеріальної культурної спадщини – міжнародним договором, що прийнятий Генеральною конференцією ЮНЕСКО 17 жовтня 2003 р. у Парижі на 32 сесії. В Україні Конвенцію ратифіковано 6 березня 2008 року (Закон України від 06.03.2008 р. № 132-VI) [22].

Нематеріальну культурну спадщину називають «живою спадщиною», тому що вона, включаючи традиції та «живі вирази», передається від покоління до покоління. Нематеріальна культурна спадщина є надзвичайно вразливою до її експлуатації. Міжурядовий комітет нематеріальної культурної спадщини восени 2015 р. на десятій сесії затвердив дванадцять етичних принципів захисту нематеріальних цінностей [23].

Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини складається з дев'яти розділів і сорока статей, у яких визначаються цілі документа, пропонується інтерпретація термінів «нематеріальна культурна спадщина», «охорона», «держави-учасниці», розкриваються прояви НКС; називаються органи Конвенції та прописуються повноваження; описуються особливості охорони НКС на національному та міжнародному рівнях, перераховуються списки Конвенції; визначається сутність міжнародного співробітництва та охорони; розкриваються характер та ресурси Фонду нематеріальної культурної спадщини; надається інформація про звітність, перехідні та прикінцеві положення та ін. [22].

Отже, відповідно до ст. 2 (п.1) Конвенції «термін «нематеріальна культурна спадщина» «означає ті звичаї, форми показу та вираження, знання та навички, а також пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти й культурні простори, які визнані спільнотами, групами й у деяких випадках окремими особами як частина їхньої культурної спадщини» [22]. Також наголошується, що вона «передається від покоління до покоління», підкреслюється, що НКС «постійно відтворюється спільнотами та групами під впливом» оточення, природи та історії, формуючи «почуття самотності та наступності», й сприяє «повазі до культурного різноманіття й творчості людини» [22].

Також документом визначені «галузі», де «проявляється» нематеріальна культурна спадщина (ст. 2, п.2): а) усні традиції та форми вираження, зокрема мова як носій нематеріальної культурної спадщини; б) виконавське мистецтво; в) звичаї, обряди, святкування; г) знання та практика, що стосуються природи та всесвіту; д) традиційні ремесла» [22].

Нематеріальну культурну спадщину складають три списки: Список нематеріальної культурної спадщини, що потребує термінової охорони; Репрезентативний список нематеріальної культурної спадщини; Реєстр належної практики захисту. Загальна кількість елементів НКС (на 01.07.2022 р.) – 630 [24], із яких 529 елементів є складовими Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини. Саме елементи цього списку мають великі можливості для використання у туризмі.

Нематеріальна культурна спадщина – це значний ресурсний потенціал для розвитку туризму, який має необмежені можливості для використання. Вона користується величезною популярністю у туристів і є складовою туристичного продукту. Зокрема, найбільш привабливі для споживачів туристичних послуг такі як гастрономічна спадщина, свята та фестивалі, традиційні ремесла, виконавське мистецтво тощо.

В Україні 5 елементів НКС (на 01.07.2022 р.), які знаходяться під охороною ЮНЕСКО у двох списках. У Списку НКС, що потребує термінової охорони 2 елементи: 1) Козацькі пісні Дніпропетровщини (2016); 2) Культура приготування українського борщу (2022). У Репрезентативному списку НКС 3 елементи: 1) Петриківський розпис – українське декоративно-орнаментальне малярство XIX –XXI ст. (2013); 2) Традиція Косівської мальованої кераміки (2019); 3) Кримськотатарський орнамент Орьнек (2021) [25].

Всі елементи є популярними у туристів, особливо український борщ, петриківський розпис та косівська кераміка. У Національному переліку НКС на сьогодні 26 елементів, які активно можна долучати до туристичної діяльності [26].

Окрім вищезазначених міжнародних проєктів, під егідою ЮНЕСКО створені: Мережа креативних міст, Світова мережа біосферних резерватів (в рамках програми «Людина і біосфера»), Мережа глобальних геопарків, які, на нашу думку, є складовою культурної та природної спадщини та мають потужний потенціал для залучення у туристичну діяльність.

Програма ЮНЕСКО «Людина і біосфера» започаткована у 1972 р. з метою гармонізації взаємовідносин між людиною та природою у контексті сталого розвитку світових екосистем. У рамках цієї програми сформувався глобальний рух, була заснована **Світова мережа біосферних резерватів ЮНЕСКО**, яка на сьогодні нараховує 727 об'єктів у 131 країні світу, у тому числі – 22 транскордонних. Україна є учасником цієї програми і має на своїй території вісім біосферних резерватів, із яких, чотири – транскордонні: Чорноморський (1985 р.), «Асканія-Нова» (1985 р.), Карпатський (1993 р.), «Східні Карпати» (1999 р.), Дунайський (1999 р.), Деснянський (2009 р.), «Розточчя» (2011 р.), Шацький (2012 р.) [28].

Мережа креативних міст ЮНЕСКО заснована у 2004 р. та має у своєму складі 246 міст, діяльність яких спрямована на розвиток творчості у своїх стратегічних планах для сталого розвитку. Мережа включає сім творчих сфер: ремесла і народні мистецтва, медіа-мистецтво, кіно, дизайн, гастрономія, література, музика. Три міста України є учасниками цієї мережі: Львів (2015 р.) та Одеса (2019 р.), що отримали статуси міста літератури ЮНЕСКО, та Харків (2021 р.) – міста музики [29].

Мережу глобальних геопарків ЮНЕСКО сформовано у 2004 р. силами сімнадцяти європейських країн та Китаю, хоча діяльність розпочато ще в 2001 р. У мережі передбачено збереження геологічних зон, унікальних геологічних куточків земної кулі, природоохоронна діяльність у поєднанні зі сталим розвитком та залученням територіальних громад до місцевого управління. Мова йде про геологічну спадщину. Даний термін згадується на офіційному сайті, але визначення його відсутнє. У 2015 р. на Генеральній конференції ЮНЕСКО було ратифіковано створення нового знаку даної мережі геопарків. На сьогодні у світі нараховується 169 глобальних геопарків, які розташовані у 44 країнах світу. Глобальні геопарки активно використовуються у туристичній діяльності для організації різноманітних видів і різновидів туризму. Дана мережа продовжує активно розвиватися. Україна не є учасницею проєкту, хоча має на своїй території значні ресурси геологічної спадщини, у т.ч. для залучення у туристичну діяльність [30].

Україна ратифікувала практично всі вищезазначені документи, що підкріплено на законодавчому рівні. У цілому питання збереження та управління спадщиною регламентуються Конституцією України, міжнародними договорами, ратифікованими Верховною Радою, українським законодавством про спадщину.

На основі ґрунтовного аналізу структурних компонентів спадщини ЮНЕСКО можна стверджувати, що усі вони мають значний потенціал для розвитку туризму, а тому їх варто віднести до туристичного ресурсу. Отже, **спадщина ЮНЕСКО як туристичний ресурс** – це сукупність кращих здобутків світової цивілізації природного та антропогенного походження з видатною універсальною цінністю, яке є надбанням людства у планетарному масштабі, знаходиться під охороною ЮНЕСКО, що закріплено відповідними міжнародними документами, і може бути використаний для створення туристичного продукту з метою організації різних видів і різновидів туризму.

Також слід зазначити, що на сьогодні у зв'язку з агресією Росії проти України спадщина ЮНЕСКО, національна спадщина перебуває під загрозою знищення. За повідомленням ЮНЕСКО, в Україні з початку війни зруйновано 150 культурних об'єктів, серед яких: «70 культових споруд, 30 історичних будівель, 18 культурних центрів, 15 пам'ятників, 12 музеїв та 7 бібліотек» [31]. Зокрема, значних ушкоджень зазнав Харків (місто-музики ЮНЕСКО), у якому знищений його історичний центр, під загрозою перебувають всі міста та населені пункти України.

Як показує досвід, міжнародні правоохоронні інституції не діють. Зупинити знищення спадщини проблематично. Терміново потрібно переглядати правові норми, міжнародні договори, розробляти дієву систему міжнародної безпеки.

Висновки. Спадщина ЮНЕСКО – широке узагальнене поняття, ключовою характеристикою якої є її універсальна цінність, що є здобутком світової цивілізації і знаходиться під міжнародною охороною.

Основними структурними компонентами спадщини ЮНЕСКО є Всесвітня культурна і природна спадщина, документальна, підводна культурна, нематеріальна культурна спадщина, які регулюються відповідними міжнародними нормативними документами.

Загальний потенціал спадщини ЮНЕСКО є потужним туристичним ресурсом для використання у туристичній діяльності. Спадщиною з найбільш широкими туристичними можливостями є Всесвітня культурна і природна спадщина та нематеріальна культурна спадщина, які широко використовуються у створенні туристичного продукту. Але існують широкі можливості використання у туристичній діяльності й інших компонентів спадщини ЮНЕСКО.

«Мережі ЮНЕСКО», на наш погляд, теж є компонентом спадщини, складають унікальні здобутки світової цивілізації, мають потужний туристичний потенціал і можуть бути більш широко залучені у туристичну діяльність.

Україною ратифіковані практично всі ключові Конвенції щодо спадщини ЮНЕСКО, програмні документи, окрім документів щодо Мережі глобальних геопарків, завдяки якій можна було б охороняти геологічну спадщину на території України у міжнародному контексті.

Враховуючи вищевикладене, запропоновано визначення поняття «Спадщина ЮНЕСКО як туристичний ресурс».

На міжнародному рівні необхідно переглянути механізми правового захисту спадщини, її регулювання, особливо у період військової агресії.

Список використаних джерел

1. Антоненко В.С., Крупа І.П. Культурна спадщина як історико-культурний та науково-пізнавальний ресурс туризму : проблемні питання. *Географія та туризм*. 2012. Вип. 20. С. 37–44.
2. Зараховський О. Культурна спадщина як туристично-екскурсійний ресурс: основні категорії та класифікаційні ознаки. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв*. Серія : Туризм 2019. Т 2. № 2. С. 117–125.
3. Зараховський О.Є., Неїленко С.М. Світова спадщина ЮНЕСКО в Україні: об'єкти та претенденти включення до списку. *Географія та туризм*. 2019. Вип. 49. С. 14–23.
4. Зорінець С.Ю. Україна в ЮНЕСКО: перспективи співробітництва та діяльність щодо внесення об'єктів до Списку Всесвітньої спадщини. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія : Філософія, культурологія, соціологія. 2015. Вип. 9. С. 71–82.
5. Крупа І., Вишнеvsька Г. Проблеми збереження культурної спадщини: зарубіжний та український досвід. *Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку*. Культурологія. 2020. Вип. 35. С. 227–232.
6. Поливач К.А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України / *Наук. ред. Руденко Л.Г. К.: Інститут географії НАН України, 2012. 208 с.*
7. Гаврилук А.М. Державна політика у сфері туризму в Україні: соціогуманітарний вимір: монографія. Київ : Ліра-К, 2020. 428 с.
8. Босик З.О. Культурні практики зарубіжного досвіду з охорони нематеріальної культурної спадщини в контексті культурної політики. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. 2015. Вип. 34. С. 3–10.
9. Аксьонова Н.В. Потенціал нематеріальної культурної спадщини в умовах глобалізації: стан і перспективи. *Географія та туризм*. 2020. URL: http://www.geolgt.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=314&Itemid=84&lang=uk
10. Дутчак О.І. Нематеріальна культурна спадщина ЮНЕСКО в Україні: перспективи використання в індустрії туризму. *Карпатський край*. 2017. № 1. С. 165–170.
11. Новий тлумачний словник української мови у трьох томах / укладачі В.Яременко, О.Сліпушко. К. : Видавництво «Аконіт», 2003. Т.3. 862 с.
12. International Cultural Tourism Charter - Managing Tourism at Places of Heritage Significance. URL: https://www.icomos.org/images/DOCUMENTS/Charters/INTERNATIONAL_CULTURAL_TOURISM_CHARTER.pdf
13. Аналіз проблем у законодавчому регулюванні збереження та управління культурною та природною спадщиною в Україні / Підготовлено експертами Всеукраїнської Мережі ОГС для підтримки громад зі спадщиною під заг. ред. К. Рубановського. Івано-Франківськ, 2018. 158 с.
14. Конвенція про охорону Всесвітньої культурної і природної спадщини : від 04.10.1988 р. № 6673-XI. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_089

15. World Heritage. URL: <https://whc.unesco.org/en/about/>
16. The World Heritage Convention. URL: <https://whc.unesco.org/en/convention/>
17. World Heritage List. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/>
18. Memory of the World. URL: <https://en.unesco.org/programme/mow>
19. Рекомендація щодо забезпечення збереження та доступу до документальної спадщини. URL: https://archives.gov.ua/wp-content/uploads/r_u_2018_ua.pdf
20. Memory of the World. Ukraine. URL: <https://webarchive.unesco.org/20220320204054/http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/memory-of-the-world/register/access-by-region-and-country/ua/>
21. Конвенція про охорону підводної культурної спадщини : від 20.09.2006 р. № 164-V. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c52#Text
22. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини : від 06.03.2008 р. № 132-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69#Text
23. Ethics and Intangible Cultural Heritage. URL: <https://ich.unesco.org/en/ethics-and-ich-00866>
24. Browse the Lists of Intangible Cultural Heritage and the Register of good safeguarding practices. URL: <https://ich.unesco.org/en/lists>
25. Ukrain and the 2003 Convention. URL: <https://ich.unesco.org/en/state/ukraine-UA>
26. Національний перелік нематеріальної культурної спадщини. URL: <https://uccs.org.ua/natsionalnyj-reiestr-objektiv/>
27. Ethics and Intangible Cultural Heritage. URL: <https://ich.unesco.org/en/ethics-and-ich-00866>
28. Biosphere Reserves. URL: <https://en.unesco.org/biosphere>
29. Creative Cities Network. URL: <https://en.unesco.org/creative-cities/>
30. UNESCO Global Geoparks (UGGp). URL: <https://en.unesco.org/global-geoparks>
31. Ukraine: over 150 cultural sites partially or totally destroyed. URL: <https://whc.unesco.org/en/news/2453>

References

1. Antonenko V.S., Krupa I.P. Kulturna spadshchyna yak istoriko-kulturni ta nauko-piznavalni resurs turizmu : problemni pytannia. Heohrafiia ta turizm. 2012. Vyp. 20. S. 37–44.
2. Zarakhovskiy O. Kulturna spadshchyna yak turystychno-ekskursiyni resurs: osnovni katehoriia ta klasyfikatsiini oznaky. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv. Seriia : Turizm 2019. T 2. № 2. S. 117–125.
3. Zarakhovskiy O.Ie., Neilenko S.M. Svitova spadshchyna YuNESKO v Ukraini: obiekty ta pretendynty vkluchennia do spysku. Heohrafiia ta turizm. 2019. Vyp. 49. S. 14–23.
4. Zorinets S.Iu. Ukraina v YuNESKO: perspektyvy spivrobotnytstva ta diialnist shchodo vnesennia obektiv do Spysku Vsesvitnoi spadshchyny. Visnyk Mariupolskoho derzhavnogo universytetu. Seriia : Filosofiia, kulturolohiia, sotsiologiia. 2015. Vyp. 9. S. 71–82.
5. Krupa I., Vyshnevska H. Problemy zberezhennia kulturnoi spadshchyny: zarubizhnyi ta ukrainskyi dosvid. Ukrainska kultura : mynule, suchasne, shliakhy rozvytku. Kulturolohiia. 2020. Vyp. 35. S. 227–232.
6. Polyvach K.A. Kulturna spadshchyna ta yii vplyv na rozvytok rehioniv Ukrainy / Nauk. red. Rudenko L.H. K.: Instytut heohrafiï NAN Ukrainy, 2012. 208 s.
7. Havryliuk A.M. Derzhavna polityka u sferi turizmu v Ukraini: sotsiohumanitarni vymir: monohrafiia. Kyiv : Lira-K, 2020. 428 s.
8. Bosyk Z.O. Kulturni praktyky zarubizhnogo dosvidu z okhorony nematerialnoi kulturnoi spadshchyny v konteksti kulturnoi polityky. Aktualni problemy istorii, teorii ta praktyky khudozhnoi kultury. 2015. Vyp. 34. S. 3–10.
9. Aksonova N.V. Potentsial nematerialnoi kulturnoi spadshchyny v umovakh hlobalizatsii: stan i perspektyvy. Heohrafiia ta turizm. 2020. URL: http://www.geolgt.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=314&Itemid=84&lang=uk
10. Dutchak O.I. Nematerialna kulturna spadshchyna YuNESKO v Ukraini: perspektyvy vykorystannia v industrii turizmu. Karpatskyi krai. 2017. № 1. S. 165–170.
11. Novyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy u trokh tomakh / ukladachi V.Iaromenko, O.Slipushko. K. : Vydavnytstvo «Akonit», 2003. T.3. 862 s.
12. International Cultural Tourism Charter - Managing Tourism at Places of Heritage Significance. URL: https://www.icomos.org/images/DOCUMENTS/Charters/INTERNATIONAL_CULTURAL_TOURISM_CHARTER.pdf
13. Analiz problem u zakonodavchomu rehuliuванні zberezhennia ta upravlinnia kulturnoiu ta pryrodnoi spadshchynoiu v Ukraini / Pidhotovleno ekspertamy Vseukrainskoi Merezhi OHS dlia pidtrymky hromad zi spadshchynoiu pid zah. red. K. Rubanovskoho. Ivano-Frankivsk, 2018. 158 s.
14. Konventsiia pro okhoronu Vsesvitnoi kulturnoi i pryrodnoi spadshchyny : vid 04.10.1988 r. № 6673-KhI. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_089
15. World Heritage. URL: <https://whc.unesco.org/en/about/>
16. The World Heritage Convention. URL: <https://whc.unesco.org/en/convention/>
17. World Heritage List. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/>
18. Memory of the World. URL: <https://en.unesco.org/programme/mow>
19. Rekomendatsiia shchodo zabezpechennia zberezhennia ta dostupu do dokumentalnoi spadshchyny. URL: https://archives.gov.ua/wp-content/uploads/r_u_2018_ua.pdf
20. Memory of the World. Ukraine. URL: <https://webarchive.unesco.org/20220320204054/http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/memory-of-the-world/register/access-by-region-and-country/ua/>
21. Konventsiia pro okhoronu pidvodnoi kulturnoi spadshchyny : vid 20.09.2006 r. № 164-V. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c52#Text
22. Konventsiia pro okhoronu nematerialnoi kulturnoi spadshchyny : vid 06.03.2008 r. № 132-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69#Text
23. Ethics and Intangible Cultural Heritage. URL: <https://ich.unesco.org/en/ethics-and-ich-00866>
24. Browse the Lists of Intangible Cultural Heritage and the Register of good safeguarding practices. URL: <https://ich.unesco.org/en/lists>
25. Ukrain and the 2003 Convention. URL: <https://ich.unesco.org/en/state/ukraine-UA>
26. Natsionalnyi perelik nematerialnoi kulturnoi spadshchyny. URL: <https://uccs.org.ua/natsionalnyj-reiestr-objektiv/>

27. Ethics and Intangible Cultural Heritage. URL: <https://ich.unesco.org/en/ethics-and-ich-00866>
28. Biosphere Reserves. URL: <https://en.unesco.org/biosphere>
29. Creative Cities Network. URL: <https://en.unesco.org/creative-cities/>
30. UNESCO Global Geoparks (UGGp). URL: <https://en.unesco.org/global-geoparks>
31. Ukraine: over 150 cultural sites partially or totally destroyed. URL: <https://whc.unesco.org/en/news/2453>

Надійшла до редколегії 16.02.2022

Прийнята до друку 12.05.2022